

5.

Tvoja roka je že davno
zlato luč prižgala
nad najino mizo...

Ko stopiva presunjena v hišo,
glej — sedi za mizo angel
v svoji lastni svetlobi,
sklonjen nad psalter
mojih sanj
kakor nad svojo dušo...

Ko molče prisedeva,
dvigne glavo — in v očeh
otroško-okroglih
se mu utrinja neskončnost,
kot da se je spomnil
neke davne,
prečudne ljubezni
med nami.

In mu je dobro pod najino streho,
ko s srebrnimi rokami
lomi z nama
dehteči kruh...

6.

Najin dom stoji
v neki dolini večera —
Nazaret,
kjer je nekoč Marija
Jezusa vodila
skozi nove vrtove
in dvore
templja — vsemira...

O, kakor po obredu
odpreva vrata v zgornji hram:
nad najinim ležiščem
zvezda gori —
in kakor od vekomaj objeta
obstaneva pred oknom,
da mimo pride
iz večera
Marija z Jezusom...

Kakor z visoke gôre
gledava v dolino,
kjer skozi sinje vhode
zadnji angel odhaja
v svojo tišino...

NEVESTA

Drama v enem dejanju

JANEZ JALEN

OSEBE:

Marta, mati
Vera, hči
Oskar, ženin

Čas: Nekaj let po vojni

Pozorišče: Meščansko opremljena soba
Med dejanjem igra daleč nekje godba, tiho, kakor bi
prišepetavala, le včasih zakriči.

Marta in Vera (*oblečena kot nevesta s šopkom
v roki, vstopita*).

Marta (*popravi Veri tenčico, odstopi in jo opa-
zuje*): Vera! Pred leti, ko sem te ogrnila za birmo
v tenčico, sem že videla, kako lepa boš — nevesta.

Vera (*prisuškuje, kakor bi lovila oddaljene gla-
sove*): Če sem res lepa —

(*Daleč nekje zapoje. Razločiti ni mogoče nobene
besede.*)

Marta: Samo pesem bi mogla povedati, kako
si lepa.

Vera: Mama! Ali mrtvi vedo, kaj delajo živi
na zemlji?

Marta: Ni prav, če nevesta misli na mrtve.

Vera: Rada bi ne, pa —

Marta: Ko bi še atek živel, vesel bi bil danes.

Vera: Ne vem. Preveč je vedno poudarjal, naj
se naš rod ne meša z odtujeno krvjo.

Marta: Dandanes je vse drugače. Vojna je mar-
sikomu preobrnila misli.

Vera: Da, vojna je preobrnila misli. — Mama!
Ali mrtvi vidijo, kakšni smo živi na zemlji?

Marta (*prosi*): Ne govori o mrtvih! — Ne kliči,
nevesta, nase nesreče.

Vera: Hotela bi, da me Stane vsaj vidi.

Marta: Stane —

Vera: Ne, ne, ne. Pretežko bi mu bilo. (*Položi
šopek na mizo.*)

Marta: Ne smeš tako, Vera. Ali ne veš, da še
vrabec ne pade s strehe brez božje volje.

Vera: In, da so nam lasje na glavi prešteti.

Marta: Tudi. In — Misli drugam zaokreneš, iz
sence na solnce, če vstopi Oskar.

Vera: Oskar — (*Zatisne si z roko usta, kakor
bi bila izrekla napačno besedo.*)

Marta: K nogam ti pade in šoln ti poljubi.

Vera (*boječce*): Mama!

Marta: Šoln ti poljubi. — Težko že čaka. —
Odprem mu vrata.

Vera: Tako gineva danes čas, kakor da so se
ure sprevrgele v minute. In ni prav, da se obotav-
ljam in vas mudim. Mamica — (*Objame Marto
in jo poljublja.*)

(*Oglasi se zopet petje, vedno bliže in bliže.*)

Vera (*spusti mater, obstane in posluša*).

Marta (*gre do vrat in že stegne roko, da jih
odpre*): Odprem mu vrata.

Vera (*pohiti za njo in jo zadrži*): Mama! Ne
še — Počakaj!

Marta: Vera! Verica! Umiri se! (*Jo poboža.*)

Vera: Ali ne slišiš? Pojo — Čimdalje bliže pojo —

Marta: Kdo naj bi pel?

Vera: Stane —

Marta (*se prestraši*): Stane?

Vera: Sedaj vem: Mrtvi vidijo žive in živi slišijo mrtve. — Stane! — Mrtev — Obljubila sem mu, da bom njegova, samo njegova, vsa njegova, za večno njegova... Kakor bi slutila, da se več ne vrne, sem jokala, jokala in jokala, ko je zadnjič odhajal. Da me potolaži, se je skozi bridkost nasmejal, zamahnil z roko in veselo obljubil, da mi pred poroko zapoje njegovi tovariši, kakor še nikoli niso nobeni nevesti. In sedaj slišim, vso noč in ves dan slišim peti pesmi — čudno — v vseh jezikih zemlje. Pojo... Pojo... Od doma se poslavljajo, na vojsko se napravljajo. Fantje udarjajo marše in z jeklom rožljajo. Dekleta tožijo in jokajo, jokajo. Obojim se pa trgajo srca. Ooo!

Marta: Vera! Po nepotrebnem trpiš. Nikomur ni hudo pri srcu. Nihče ne joče. Zdi se ti samo.

Vera: Samo zdi? — Mogoče... V moji duši pojo — pojo... Stane in drugi pojo... Mrtvi pojo — nevesti. Pojo — meni nezvesti. Mama!

Marta: Še preveč si mu zvesta. Zvestoba veže le do groba.

Vera: Računarje in uživavce. A jaz sem zahrepenela, da sva s Stanetom eno, za večno eno, vsaj tam eno, odkoder me danes gleda in mi poje.

Marta: Hrepenenja in želje menjava človek prav do zadnjega dne.

Vera: Menjavamo želje prav do zadnjega dne... A kaj, ko bi me zadnjo minuto spet Stane poklical, kakor me kliče danes, in jaz bi umirala — žena drugega...? Mama! Mene je strah.

Marta: Strah? Otroek moj. Naj pride Oskar.

Vera (*jo zadržuje*): Ne, ne. Prav sedaj ne. Oglašila se so dekleta. Jasno razločim. Slovensko pojo. Pa jih sto tisoči tujih deklet prav tako umejo. Poslušaj! (*Poje z oddaljenim zborom*):

Oblekla bom črni gvant,
saj je bil tist' moj fant,
ki v grobu leži.

Marta: Vera! Drugim so tudi padli ženini, pa so danes srečno poročene.

Vera: Vsem ne zvene duše enako. Nekaterim se sploh nikoli ne oglase.

Marta: Pomisli! Oskar te nič manj ne ljubi, kakor te je Stane.

Vera: Vem.

Marta: No, torej.

Vera: Zato mi je še teže.

Marta: Kdor ga pozna, ga spoštuje.

Vera: Tudi jaz ga. Zato mi je še bolj bridko.

Marta: Dobro ti bo pri njem.

Vera: Tudi pri Stanetu bi ne živela slabo. Pa, če bi bilo mogoče, kako rada bi zamenjala pernice in svilo s slamo in hodnim platnom. O, kako bi bilo lepo, tako mi niti minuto ne bo, hudo pa sto in stokrat. In kako hudo —

Marta: Privadiš se.

Vera: Privadim? — Nikoli... Morda otopim, da ne bom tožila.

Marta: Zakaj razmišljaš — o tem.

Vera: O čem naj drugem? Naj mar o denarju? Se mar prodajam?

Marta: Vera —!

Vera: In — na to mi odgovori. Da sem umrla jaz, ali bi Stane iskal drugo nevesto?

Marta: Moški laže ostane sam kakor ženska.

Vera: Odgovori kakor pred Bogom. Da sem umrla jaz in Stane ostal živ, ali bi čakal, dokler bi naju smrt ne združila?

Marta: Če sem ga prav poznala, ostal bi sam.

Vera: Dobro si ga poznala. In — mamica! Zakaj se nisi ti drugič možila? Saj je bil med snubači boljši kakor je Oskar. Zakaj —?

Marta: Življenje s tvojim očetom je bila ena sama pesem.

Vera: Pesem, ki bo do konca dni donela v meni. Zakaj naj bi jaz, če si ti ostala sama —

Marta: Nisem ostala sama. Imela sem tebe, Verica. Imela sem — otroka.

Vera (*se zamisli*): Imela si otroka —

Marta (*jo poboža*): Vera. V naši družini vsaka želi postati mati.

Vera: Mati — Otroka —

Marta: Zadnja leta — dolge noči me je skrbelo, kaj bo s tabo, kadar v tebi z vso silo zakriči: Otroka!

Vera: Da nisva Stane in jaz zavoljo vojne čakala s poroko, imela bi sedaj otroka. Njegovega otroka. (*Se ji razjasni obraz.*) Sedaj bi se lahko že pogovarjala z njim. (*Spet jo obide žalost.*) Ogo-ljufali so me za otroka. (*Zakriči.*) Stane, za tvojega otroka!

Marta: Vera! Ne kliči mrtvih iz groba. Ne moti mu pokoja. Boj se Boga!

Vera: Da. Sprla in stepla bi se včasih z Bogom. In prav ob misli na otroka — Ah!

Marta: Vera! Oskar bi bil dober oče.

Vera: — Ko je že tako — Njega bi še najlaže izbrala za očeta svojemu otroku.

(*Na vrata potrka.*)

Marta: Čakajo.

Vera: Naj vstopi — Oskar.

Marta (*odpre vrata*): Prosim.

Oskar (*oblečen kot ženin, obstoji pri vratih in obstrmi*): Ooo!

Marta (*tiho odide*).

Oskar (*rahlo naglaša po tuje*): Vera! Moja Vera! (*Hoče poklekniti.*)

Vera (*ga zadrži*): Ne poljublaj mi šolna, Oskar!

Oskar: Vera! Z nedopovedljivo močjo se te oklepa moja ljubezen in res sem ti hotel poljubiti šoln.

Vera: Kako da ne morem jaz tebe enako vzljubiti. Koga drugega bi še manj mogla.

Oskar: Ne veš, kako si me s to besedo osrečila.

Vera: Jaz pa sem spoznala in ti nič ne tajim, da ne bi šla za vse na svetu ne s tabo, še manj pa s kom drugim v življenje, če bi imela — otroka.

Oskar: Vera! Otroek! Otroci! Želim, da jih vzgojiš po svoje, ne po moje; po vaše, ne po naše; da bo tudi mamica potem vsa moja, kakor sem jaz ves njen. In da se vrne naša družina nazaj

k svojemu rodu. Dovolj dolgo smo, slepci, iskali doma na tujem.

Vera: Sram me je. Vsaka druga bi se te okle- nila z brezmejno ljubeznijo, jaz pa sem kakor raz- vajan otrok, ki se vedno domisli kaj novega, samo, da mu ne morejo ustreči.

Oskar: Nisi, Vera!

Vera: Kako da nisem. Prav ta trenutek, ko upaš, da naju otroci združijo, dvomim, če bom sploh mogla biti tebi — žena.

Oskar: Ne bom te silil. Pa mi bodi samo angel, ki me pospremi skozi življenje.

Vera: Tako si dober, da me je groza pred tabo.

Oskar: Ne, Vera. Prav umej. Če bi tudi ti mene tako ljubila, kakor jaz tebe, bi bila midva tako srečna, da bi potihem trepetal pred nesrečo.

Vera: Prav imaš. V lipe, ki se razcveto visoko pod nebo, najrajši trešči. V visoki vrh sva rasla, pa — Ne smem pomisliti.

Oskar: Vera! Za tvojo srečo bi dal svojo. Da sem Bog, obudim Staneta iz nepoznanega groba.

Vera: Vem za njegov grob. Na zelenem rutu pod košato bukvijo je pokopan. Sam; brez tovarišev.

Oskar: Na zelenem rutu, pod košato bukvijo —? *(Se zamisli.)*

Vera: Oskar! Ni lepo, da te mučim s spomini na svojo umrlo srečo. Zakaj bi taval sam skozi živ- ljenje, ko želiš iti z mano. Zakaj bi bil nesrečen še ti! Mar ni že dovolj na gosto vsejala vojska trpljenja na zemljo. *(Vzame šopek.)* Kdo sme mi- sliti samo nase. Pojdiva! *(Ga poljubi in mu da roko, katero Oskar spoštljivo poljubi.)* Ustvariva si novo življenje.

Oskar *(ko sta se približala izhodu):* Vera! Sedaj meni zastaja noga.

Vera: Da. Težko je stopiti iz luči v temo. Pa je večkrat potrebno. Drugače bi morda zastalo življenje... *(Se okrene.)* Pazi in ne stopaj mi na vlečko!

Oskar: Ne, Vera! Jaz ne.

Vera: Kdo pa? — Moj Bog! Nekdo me je za vlečko pridržaval... Ooo! — Spet pojo.

Zbor poje:

Pojdem v rute,
tam, čer je mraz.
Tam, čer moj fantič
leži pokopan.

Tam dol poklekнем,
noj mav požebram,
da ne bo moj fantič
ležal koj sam.

Vera *(povesi šopek):* Si slišal pesem?

Oskar: Slišim samo, kako ti duša trepeče. Tudi moja je vzdrhtela — Na zelenem rutu —

Vera: Tam, kjer moj Stane leži pokopan —

Oskar: Stane s prestreljenim srcem —

Vera: Oskar! Molčiva! Pojdiva k ljudem. Če ostaneva še dalj sama, ponoriva pred poroko. Oskar!

Oskar: Ostani! Povedati ti moram. Na zelenem rutu sva se srečala sama. On je stopil za široko bukev, jaz sem se skrila v košat grm. Drug drugega

sva se bala in drug drugemu nisva zaupala. Pa bi moral tudi sovražnik sovražniku zaupati. Teže je bilo njemu pogledati izza debla, kakor meni ciljati iz grma. Zato sem prvi streljal jaz. Zadel sem predobro; zadel skozi deblo. O, zakaj me ni prehitel!

Vera: Oskar! Ti — ti si ga — ubil — Stane —! *(Spusti šopek iz rok na tla in sede.)*

Oskar: Ne samo njega. Tudi tebe in sebe sem ubil.

Vera: Sedaj vem, zakaj mi pojo in pojo —

Oskar: Vera!

Vera: Sedaj vem, čigava roka me je povlekla za obleko, da nisem mogla stopiti čez prag.

Oskar: Vera!

Vera: Slišijo mrtvi in vidijo tudi in včasi so sami med nami.

Oskar: Vera. Zakaj ni zadel Stane mene. En sam bi bil mrtev, tako smo trije.

Vera: Sto tisoči prestreljenih sreč in milijoni po- teptanih sreč. O, kdo vas je nagnal na to delo!

Oskar: Gorje mu, kdor je sprožil prvi kamen!

Vera: Oskar! Moj ubogi Oskar.

Oskar *(poklekne):* Vera! Odpusti!

Vera: Saj nisi nič zagrešil. Čutim celo, da bi ti bila sedaj dobra žena, pa ne smem, ne smeva. Ko bi stala pred oltarjem, bi obema peli na koro requiem.

Oskar: Jaz ga že slišim.

(Zbor poje: Requiem aeternam dona eis Domine et lux perpetua luceat eis.)

Oskar *(poljubuje Veri šoln):* Suni me od sebe.

Vera *(ga boža po laseh):* Blagor mrtvim.

Marta *(ostopi):* Saj sem rekla: Šoln ti poljubi.

Vera: Mama!

Marta *(pobere šopek):* Vsaj na mizo bi bila po- ložila šopek.

Vera: Mama!

Marta *(ju pazno pogleda):* Za božjo voljo! Oskar? Vera?

Oskar *(ostane):* Naj se razidejo svatje. Poroke ne bo.

Marta: Kaj poreko ljudje?

Oskar: Kdor je prelil, četudi ponevedoma, Sta- netovo kri, ne sme objeti nikoli več Vaše Vere.

Marta: Oskar! Ti —?

Oskar: Jaz. Da me niso odtujili domačemu rodu, bi je ne bil prelil te krvi.

Marta: Zato so peli Veri vso noč in ves dan.

Oskar: Poročni šopek vrzite na ogenj.

Vera *(ostane):* Daj, naj ga ponese Stanetu na grob.

Oskar: Ti bi hotela.

Vera: Prosim.

Oskar: Ko bi te smel spremiti, da ga vpricho tebe prosim odpuščanja.

Vera: Mama! Jutri zjutraj odideva.

Marta: Da se na Stanetovem grobu do vstajenja mrtvih razideta.

Vera: Potem bodo pa tako vsi dobri kakor eden.

Oskar: Vsi dobri eno v Enem.

Z a s t o r